

Суперсон О. О.,
аспірант кафедри теорії та історії права та держави
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПЕРСПЕКТИВИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИХ ТА ПРАКТИЧНИХ АСПЕКТІВ ЮРИДИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІДГОТОВКИ СУДОВИХ РІШЕНЬ

PROSPECTS OF SCIENTIFIC RESEARCH OF THEORETICAL-LEGAL AND PRACTICAL ASPECTS OF LEGAL TECHNOLOGIES OF PREPARATION OF JUDICIAL DECISIONS

У роботі автором розкрито актуальність наукового дослідження юридико-технічних особливостей судових актів. Зазначено, що одним із шляхів удосконалення механізму судового застосування правових норм є вироблення системи науково обґрунтованих юридичних технологій підготовки судових рішень та їх подальшого впровадження в практику судочинства. Практика судочинства – це, насамперед, механізм індивідуалізації правових вимог щодо тих або інших обставин чи суб'єктів. Відповідно, особливої актуальності та практичної значущості набуває необхідність вироблення ефективних юридичних технологій трансформації вимог правових норм у зміст судових рішень із метою якнайповнішого втілення вимог правотворця в життєдіяльність суспільства для досягнення відповідного соціального ефекту.

Надано характеристику стану наукового дослідження юридичних технологій підготовки судових рішень. Визначено сутність та значення юридико-технічної будови судових актів, що мають документальну форму виразу і специфічний зміст. Обґрунтовано доцільність посилення наукових досліджень юридичних технологій підготовки судових актів, що потребує їх вивчення крізь призму: 1) теоретико-правових аспектів, що включає в себе дослідження історико-методологічних та категоріальних особливостей юридичних технологій, їх функціонального призначення в судовій практиці та процесуальних аспектів реалізації юридичних технологій підготовки судових рішень; 2) практичних аспектів, що визначає необхідність встановлення сучасних проблем реалізації вимог юридичної технології в процесі підготовки судових рішень, а також обґрунтування шляхів вдосконалення їх реалізації.

Узагальнено перспективні напрями наукового дослідження теоретико-правових та практичних аспектів юридичних технологій підготовки судових рішень. До них зараховано: а) подолання панівного в юридичній науці вузького інструментального підходу до розуміння правозастосування; б) посилення світоглядного (філософського) осмислення інституту правозастосування та участі в ньому судових інституцій; в) посилення міждисциплінарності наукового пізнання; г) набувають виключної актуальності поєднання теоретико-правових і прикладних наукових досліджень юридичних технологій прийняття судових рішень.

Ключові слова: судочинство, судова діяльність, правовий акт, судовий акт, судові рішення, ухвала суду, постанова суду, юридична технологія.

The author reveals the relevance of scientific research of legal and technical features of judicial acts. It is noted that one of the ways to improve the mechanism of judicial application of legal norms is to develop a system of scientifically sound legal technologies for the preparation of court decisions and their further implementation in the practice of justice. The practice of litigation is, first of all, a mechanism of individualization of legal requirements for certain circumstances or subjects. Accordingly, the need to develop effective legal technologies for the transformation of legal requirements into the content of court decisions in order to fully implement the requirements of the lawmaker in society to achieve the appropriate social effect becomes especially relevant and practical.

The characteristic of a condition of scientific research of legal technologies of preparation of court decisions is given. The essence and significance of the legal and technical structure of judicial acts, which have a documentary form of expression and specific content, are determined. The expediency of strengthening scientific research of legal technologies of preparation of judicial acts is substantiated, which requires their study through the prism of: 1) theoretical and legal aspects, which includes research of historical-methodological and categorical features of legal technologies, their functional purpose in judicial practice and procedural aspects of legal implementation. technologies of preparation of court decisions; 2) practical aspects, which determines the need to establish modern problems of implementation of the requirements of legal technology in the process of preparation of court decisions, as well as justification of ways to improve their implementation.

The perspective directions of scientific research of theoretical-legal and practical aspects of legal technologies of preparation of court decisions are generalized. These include: a) overcoming the prevailing in legal science narrow instrumental approach to understanding law enforcement; b) strengthening the ideological (philosophical) understanding of the institution of law enforcement and the participation of judicial institutions in it; c) strengthening the interdisciplinarity of scientific knowledge; d) a combination of theoretical and legal and applied research of legal technologies of court decision-making becomes extremely relevant.

Key words: judiciary, court activity, legal act, court act, court decision, court order, court ruling, legal technology.

Актуальність теми. Поточний розвиток правової системи України зумовлений трансформацією суспільства та ускладненням суспільних відносин, що вимагає вироблення ефективного механізму судового застосування правових норм. Одним із шляхів удосконалення механізму судового застосу-

вання правових норм є вироблення системи науково обґрунтованих юридичних технологій підготовки судових рішень та їх подальшого впровадження в практику судочинства. Практика судочинства – це, насамперед, механізм індивідуалізації правових вимог щодо тих або інших обставин чи суб'єктів.

Відповідно, особливої актуальності та практичної значущості набуває необхідність вироблення ефективних юридичних технологій трансформації вимог правових норм у зміст судових рішень із метою якнайповнішого втілення вимог правотворця у життєдіяльність суспільства для досягнення відповідного соціального ефекту.

Від рівня юридичних технологій у судочинстві залежить ефективність індивідуального регулювання суспільних відносин. Саме юридичні технології є тим інститутом, що дає змогу не лише сформулювати зміст юридичного документа, а й забезпечити адекватне усвідомлення суб'єктами змісту правової вимоги, можливість коригування тих або інших правовідносини відповідно до вимог правової норми, трансформованої у зміст судового рішення. Враховуючи вказане, можна зауважити, що юридичні технології підготовки судових рішень є засобом їх формалізації з метою адекватного закріплення волі суб'єкта правозастосування та доведення її змісту до свідомості особи, на яку поширюється дія цього акта.

В умовах інтенсифікації розвитку державотворчих та правотворчих процесів в Україні, що зумовлено як внутрішніми факторами становлення правової держави, громадянського суспільства та оновлення законодавчої бази, так і зовнішніми, змістом яких є поширення загальних процесів міжнародної інтеграції, уніфікації та гармонізації правового регулювання тощо, наукові дослідження теоретико-правових та практичних аспектів юридичних технологій підготовки судових рішень набувають особливої актуальності та практичної вжитковості. Вказане вимагає як вдосконалення їх використання, так і вироблення засобів забезпечення високого рівня якості та наукової розробленості інституту юридичних технологій та їх різновидів, що потребує їх вивчення кризь призму:

- теоретико-правових аспектів, що включає в себе дослідження історико-методологічних та категоріальних особливостей юридичних технологій, їх функціонального призначення в судовій практиці та процесуальних аспектів реалізації юридичних технологій підготовки судових рішень;

- практичних аспектів, що визначають необхідність встановлення сучасних проблем реалізації вимог юридичної технології в процесі підготовки судових рішень, а також обґрунтування шляхів вдосконалення їх реалізації.

Наукове дослідження вказаних аспектів юридичних технологій забезпечить формування належної наукової основи судочинства та його відповідність, з одного боку, вимогам правових норм, що реалізуються й визначають процес судочинства, а з іншого – гарантуватиме хумовленість судочинства об'єктивними потребами розвитку суспільства.

Актуальність наукового дослідження теоретико-правових та практичних аспектів юридичних технологій прийняття судових рішень зумовлюється також поступовим підвищенням наукового інтересу до вивчення проблематики юридичних техноло-

гій взагалі, та практики підготовки судових рішень зокрема. Перш за все, це викликано необхідністю оперативного оновлення процедурних засад прийняття судових рішень, особливо в частині їх формалізації. На нашу думку, сучасна судова практика, а також епізодичний характер наукового вивчення теоретико-правових та практичних аспектів юридичних технологій прийняття судових рішень, актуалізують питання комплексного дослідження інституту юридичних технологій як явища, яке має свою специфіку не лише в рамках правозастосування, а і в галузі судочинства, що має стати загальнотеоретичним фундаментом для вдосконалення практики прийняття судових рішень.

Стан розробки у вітчизняній та зарубіжній науці. Нині в науковому плані різноманітні аспекти юридичних технологій досліджені в роботах таких вчених, як Н.Д. Абдуллаєв, С.С. Алексєєв, С.О. Боголюбов, Л.М. Бойко, І.Л. Брауде, М.О. Голодний, Б.В. Дрейшев, В.П. Казимирчук, Д.А. Керімов, Д.А. Ковачев, Г.В. Коміанський, В.В. Максимов, А. Нашиц, А.С. Піголкін, С.В. Поленіна, Ю.Д. Рудкін, В.М. Сирих, Ю.О. Тихомиров, Р.О. Халфіна, Ю.С. Шемшученко. Однак варто зауважити, що більшість робіт названих науковців досліджують юридичні технології як загальне явище, не виокремлюючи особливостей окремих їхніх різновидів, у тому числі у сфері прийняття судових рішень. Окрім того, наукові дослідження вказаних правознавців більше стосуються або суто теоретичних аспектів юридичних технологій, або суто прикладних – переважно щодо удосконалення процедур прийняття судових рішень.

В юридичній літературі деякими вченими окремі аспекти юридичних технологій вивчалися у межах розгляду особливостей правових актів загалом. Серед таких правознавців можна назвати Н.Є. Андріанова, А.В. Грищенко, О.О. Максурова, Н.Г. Мішина, О.В. Мицкевича, С.В. Поленіну, Ю.О. Тихомирова. Але тематика їхніх робіт стосувалася більше юридико-технічного змісту правових актів та особливостей їхньої форми й внутрішньої будови. Тим самим особливості юридичних технологій прийняття актів правозастосування, а також судових рішень, залишилися без належної конкретизації.

Варто зазначити, що окремі юридичні джерела, які присвячені проблемам дослідження правореалізації та правозастосування, містять ряд висновків, що переважно мають епізодичний характер, стосовно особливостей процедур прийняття актів правозастосування. Так, у роботах Н.В. Вітрука, І.Я. Дюрягіна, О.Р. Михайленка, К.Р. Мурсалімова, О.В. Попова, В.М. Савицького, Ю.Г. Ткаченка, З.Я. Тураєвої, О.В. Фандалюка, поряд із науковою характеристикою форм актів правозастосування, їхнього статусу й специфіки прийняття розглядаються й окремі аспекти процедур правозастосування.

Сучасна вітчизняна юридична наука також характеризується відсутністю комплексних наукових досліджень проблем юридичних технологій підготовки судових рішень. Окремі роботи таких

учених, як І.О. Биля, Ж.О. Дзейко, О.Л. Копиленко, С.Л. Лисенков, С.П. Кравченко, О.Р. Михайленко, О.Г. Мурашин, О.В. Фандалюк, надають певну інформацію щодо юридичних технологій підготовки правових актів. Однак комплексного наукового дослідження теоретико-правових та практичних аспектів юридичних технологій підготовки судових рішень як на дисертаційному рівні, так і на монографічному не було проведено.

З огляду на широкий спектр наукових праць, в яких питання юридичних технологій підготовки судових рішень переважно розкриваються крізь призму інших суміжних понять та категорій, на нашу думку, важливо, засновуючись на особливостях поточного стану наукового дослідження юридичних технологій підготовки судових рішень, визначити перспективи наукового дослідження їх теоретико-правових та практичних аспектів. В юридичній літературі вченими було висловлено лише окремі ідеї щодо перспектив наукового дослідження зазначеного питання.

Зважаючи на тривале домінування радянського підходу до розуміння юридичних технологій підготовки судових рішень як суто формалізованого процесу оформлення їх змісту, варто зазначити, що нтні вектор розвитку правової системи України суттєво змінився. Зокрема, підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС [1; 2] зафіксувало необхідність адаптації не лише вітчизняного законодавства до законодавства ЄС, але і всієї правової системи, функціонування якої має засновуватись на європейських правових стандартах і принципах, впроваджуючи європейські правові цінності. В юридичній літературі вчені справедливо зазначають, що на сучасному етапі державотворення основним завданням органів державної влади України у сфері правозастосування є виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що є умовою набуття нашою державою в перспективі повноправного членства в ЄС. Важливим кроком на цьому шляху є прийняття перспективних законів України «Про нормативно-правові акти» та «Про правозастосовні акти», які мають затвердити єдині для всіх правила правотворчості та правозастосування, вимоги щодо юридичної техніки оформлення актів правотворчості та правозастосування [3, с. 203–204], в тому числі і в частині судових актів тощо. Окрім того, серед перспектив дослідження юридичних технологій підготовки правозастосовних актів вченими називаються питання їх якості та ефективності, особливостей їх залежності від «правозастосовної політики» та ролі держави в її здійсненні [4, с. 59], напрямів впорядкування та усталення судового правозастосування, особливо в частині недопущення в подальшому хаотичності правозастосовної роботи в умовах нестабільності політичної ситуації, оскільки все це покладає особливу відповідальність на суб'єктів правозастосування за ефективність, повноту та своєчасність прийняття відповідних актів [5, с. 14–15], необхідності уточнення понятійно-категоріального апарату, обґрунтування стабільності юридичних технологій, розробки питання правового

регулювання їх здійснення [6, с. 54–55], подолання заідеологізованості поглядів на явище юридичних технологій, посилення міждисциплінарного характеру їх наукових досліджень [7, с. 39–40].

Слід окремо підтримати обґрунтоване твердження О.І. Ющика про те, що формалізація права (нормативна, договірна та ін.) буде неповною без судової форми. Дійсно на певних історичних етапах у різних правових системах деякі з них можуть домінувати та/або доповнюватися (компенсуватися) іншими формами правотворчості та правозастосування. У кінцевому результаті для правової системи важливіше, щоб правова норма не лише набула формалізованого вигляду, а й органічно увійшла до загальної системи правових координат і сприяла її прогресивному розвитку, забезпечила регламентаційний вплив на суб'єктів суспільних відносин. Тому і наукове дослідження юридичних технологій у судочинстві є об'єктивно зумовленим та невідворотним, тим більше, що останніми роками активізується судова правотворчість, інтенсифікується судочинство, що націлені не лише на усунення прогалин та колізій, а й на формування нових положень у формі правових позицій, що усувають дисбаланс між вимогою часу та нормами права. Тому і дослідження судової правотворчості і судового правозастосування має відбуватись крізь призму відображення соціально-правового досвіду і результатів діяльності вищих судових органів, що виражаються в офіційних актах органів судової влади (постановах, рішеннях та ухвалах) та містять актуальні правові позиції обов'язкового чи переконливого характеру (судові прецеденти, судова практика, інформаційні листи, рекомендації та роз'яснення вищих судових органів), а також обов'язкові до виконання приписи нормативного характеру, що містяться в рішеннях Конституційного Суду України і в рішеннях Верховного Суду та мають наслідком втрату чинності нормативно-правових актів або їх окремих положень у зв'язку з визнанням їх неконституційними чи незаконними [8, с. 71–72].

Висновки. Тому вважаємо за доцільне окремо звернути увагу на перспективи наукового дослідження теоретико-правових та практичних аспектів юридичних технологій прийняття судових рішень. До таких перспектив можна зарахувати такі:

- по-перше, подальше наукове дослідження теоретико-правових та практичних аспектів юридичних технологій прийняття судових рішень потребує насамперед подолання панівного в юридичній науці вузького інструментального підходу до розуміння правозастосування та переходу до широкого її розуміння як складного та багатоаспектного явища, що є самостійною сферою діяльності уповноважених суб'єктів, змістом якого є формалізація процесу та результату застосування права як особливої форми його реалізації. Відповідно, варто посилити вивчення теоретико-правових та практичних аспектів юридичних технологій прийняття судових рішень крізь призму широкого розуміння діяльності судів не лише як засобу реалізації судових функцій,

а саме як багатоаспектного явища, що є невід'ємним елементом сучасного механізму право реалізації;

– по-друге, здійснення наукового дослідження теоретико-правових та практичних аспектів юридичних технологій прийняття судових рішень потребує подолання заідеологізованості представлених в юридичній науці поглядів на явище правозастосування, що сформувалися в радянській юридичній науці та надалі впливають на сучасні наукові дослідження юридичних технологій прийняття судових рішень, що зумовлено сприйняттям правозастосування суто як засобу трансформації вимог норм права у правовідносини;

– по-третє, наукове дослідження теоретико-правових та практичних аспектів юридичних технологій прийняття судових рішень потребує посилення світоглядного (філософського) осмислення інституту правозастосування та участі в ньому судових інституцій, особливо в частині узагальнення переваг положень типів праворозуміння, недопущення їх суперечності, що має стати основою для узагальнення розуміння юридичних технологій прийняття судових рішень як пізнавального явища, дасть змогу окреслити його пізнавальні межі, відмежувати його від інших суміжних явищ правової дійсності;

– по-четверте, подальші наукові дослідження юридичних технологій прийняття судових рішень

мають розвиватись крізь призму посилення міждисциплінарності наукового пізнання, що має бути засновано на ґрунтовних дослідженнях їх теоретико-правових та практичних аспектів, що становитиме методологічну основу подальших досліджень вказаної проблематики як у межах галузевих, так і спеціально-прикладних юридичних наук;

– по-п'яте, набуває виключної актуальності поєднання теоретико-правових і прикладних наукових досліджень юридичних технологій прийняття судових рішень, що сприятиме, з одного боку, створенню належної емпіричної основи наукового дослідження, а з іншого боку – виробленню конкретних методичних пропозицій і рекомендацій у частині шляхів удосконалення здійснення судочинства;

– по-шосте, поточне реформування судової системи та системи судочинства в Україні, особливо в частині розширення повноважень Конституційного Суду України, розбудови системи інституцій касаційного судочинства зумовлює доцільність посилення вивчення теоретико-правових та практичних аспектів юридичних технологій у судочинстві. Вказаний вектор науково-дослідної роботи дасть змогу сформулювати наукову основу для посилення повноти та всебічності механізму правозастосування в Україні, узагальнення правозастосовної діяльності вказаних суб'єктів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. URL: https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011. (дата звернення: 15.09.2020 р.).
2. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 19.09.2014 р. № 1678-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1678-18/paran2#n2>. (дата звернення: 15.09.2020 р.).
3. Удовика Л., Ганзенко О. Правові засоби правотворчості в контексті інтеграції України в ЄС. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 201–205.
4. Соломанюк А.Я. Загальнотеоретичні концепції судової правотворчості. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2016. № 23. С. 57–60.
5. Онуфрієнко О.В. Правові засоби у контексті інструментальної теорії права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2004. 19 с.
6. Кириленко І.С. Локальна нормотворчість в сучасному суспільстві: теоретико-правові аспекти : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2014. 220 с.
7. Слинько С.С. Теоретико-правові аспекти правотворчої політики в сучасному суспільстві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2013. 214 с.
8. Ющик О.І. Теоретичні основи законодавчого процесу. Київ : Парламентське вид-во, 2004. 210 с.